

Góðskan er Gud

Um »Blæsende Gry« eftir William Heinesen. Hon var fyrsta skaldsøga høvundans og tann einasta, sum er komin í tveimum ymiskum útgávum

Jógvan Isaksen

Ætlanin er at skriva eina greinaróð um skaldsøgurnar hjá William Heinesen - og kanska um nakrar av stutt-søgnum við. Eitt bil - eitt ógvuliga stutt bil - hugsaði eg um at endurgeva úr føroysku týðingunum av bókunum hjá William Heinesen; bæði tí hesar í ein vissan mun verða brúktar í føroyska skúlanum, og tí at málið í greinunum so fór at verða meira einsháttað. Men, sum Eivind Weyhe einaferð segði við meg, hvi vilt tú brúka málbúrðin hjá hesum ella hasum týðaranum, tá ið tú tað sama kanst brúka málið hjá William sjálvum? Í Williams føri er tað so, at málið er eitt av føroyskum lítið danskt, og hetta eyðkennið hvørur í umseting, og hartil kemur, at minni enn so allar týðingarnar standa mátt, tá ið tað snýr seg um neyveleika. Tað er annars ein veikleiki, sum er gamal innan føroyska týðing, men seinnu árin er líkt til, at umsetarar yvirhøvur hava tikið betri partar fyri seg.

Um hetta at vera danskskrivandi føroyingur sigur William Heinesen í grein í Vardanum: »Eg eri føddur og uppvaksin í Føroyum, men havi danskt til móðurmál, og tá ið eg skrivi á føroyskum, kenni eg tað, sum royni eg at telja við einum óhvøssum knívi: tað verður ongantið annað enn eitt fátæksligt blaðmál uttan skaldsligt lív og flog. Málsliða eri eg so stutt ikki »rót-

ella ramanføroyskur«, ja, neyvan føroyskur yvirhøvur.

Men føroyskt mál og føroysk siðmenning hefur tó kortini - eins og lívið í Føroyum yvirhøvur - havt og hefur alsamt stóran týdning fyri meg, og av lyndi kenni eg meg sum Føroying. Stóða mín er so stutt ein undantaksstóða - málsliða. (»Nøkur hugskot um asfalt mál og mentan«, Vardn nr. 34).

Lagnan lagaði tað so, at William Heinesen gjørdist føroyingur, sum skrivaði á danskum, meðan hann sjálvur syrgdi fyri, at hann bleiv av fremstu rithøvundum í norðurlendskum bókmentum.

Rithøvundur burturav William Heinesen legði fyri við fyra yrkingasovnum: »Arktiske Elegier og andre Digte« 1921, »Højbjergning ved Havet« 1924, »Sange mod Vaardybet« 1927 og »Stjernerne vaagner« 1930. Fyrsta savnið var nær skylt við symbolismuna frá 1890'um, meðan tað seinasta sigur frá einari kosmiskari natúrkenflu, um somu tíð sum tilvernar kor verða sannkend - og yrkjarin hefur funnið sín sess á fold.

Akkurat hetta seinasta krevur pengar, og høvundurin segði, at hugskotið til at skriva »Blæsende Gry« fekk hann, tí at Nis Petersen hevði forvunnið sær gylt av pengum við tí drúgvu skaldsøguni »Sandalmagerne Gade« frá 1931. Nú ætlaði William sær at gera sama bragdið! Men gakk, føroyska skaldsøgan fekk ikki viðrák, og høvundurin mátti lata forlagnum »Levin & Munksgaard« málningar at doyya verkin av hallinum.

»Blæsende Gry« kom út í 1934, og er roynd at gera eina realistiska lýsing av føroyska samfelaganum á vegis frá landbúnað til fiskivinnum og handil. Tað er fitt av siðsøguligum tilfari í skaldsøguni, og hon sigur annars frá, hvat ið nýmótans fyrbrigdir frá ferðagrammofonum til sektir kunnu gera um seg. Samanbrestirnir millum gamalt og nýtt eru ivaleyst tað mest spennandi í skaldsøguni og tað, sum vísir fram á leið í ritverki høvundans.

Tá ið forlagið, sum nú bara æt »Munksgaard«, eini 25 ár seinna skeyt upp, at bókin skuldi gevast út aftur, treytaði høvundurin sær, at hann slapp at endurskoða og broyta skaldsøguna. Í 1961 kom so tann viðgjörda útgávan av »Blæsende Gry«, har nóg av teimum villastu innskotunum vóru skorin burtur, har tað er minkað um tann átrúnaðarlaga partin og samsvarandi vaksið um tann samfelagsliga. Hvussu nóg William Heinesen hevur strammað skaldsøguna sæst av, at útgávan frá 1934 er upp á 479 síður, meðan hon frá 1961 er upp á 225 síður. Tann nýggja útgávan er sostatt í vavi bara eina helvt av upprunaútgávu.

Um fyrstu útgávuna varð sagt, at hon var stór í dygdum og í lastum, meðan seinna útgávan bleiv óðrvísi fagnað. Eg haldi meg í høvudsheitum til »Blæsende Gry« frá 1961, men kortini so at samanburður verður gjørdur ímillum útgávurnar báðar.

Jørgen-Frantz Jacobsen metti ikki »Blæsende Gry« høgt og skrivaði tað til William Heinesen, sum gjørdist ikki sørt firtin. Í svarbrævi segði hann seg í framtíðini vilja sleppa undan viðmerk-

– Eg eri føddur og uppvaksin í Føroyum, men havi danskt til móðurmál, og tá ið eg skrivi á føroyskum, kenni eg tað, sum royni eg at telja við einum óhvøssum knívi: tað verður ongantið annað enn eitt fátæksligt blaðmál uttan skaldsligt lív og flog. Málsliða eri eg so stutt ikki rót- ella ramanføroyskur, hefur William Heinesen sagt í Vardanum

ingum frá vinmanninum til sína skrivning. Jørgen-Frantz svaraði, at grundin til atfinningarnar ikki var, at hann helt bókina vera so burturav vánaliga, men at hann var sannfórður um, at William megnaði at skriva eina nógv betri skaldsøgu enn hesa. Í samroðu við Bjarne Nielsen-Brovst sigur William Heinesen:

»Jørgen-Frantz brýggjaði seg ikki um mínar skaldsøgur. Nei, Blæsende Gry brýggjaði hann seg ikki um. Eg skrivaði eisini ein sjónleik. Hendan helt hann vera ógvuliga, ógvuliga vánaliga. Hann kom aldrið víðari. Eg havi altíð verið umgirdur av strangum vinum, sum hava spilt so nógv sum til ber fyri meg« (»Det muntre Nord«).

William Heinesen fortelur somuleiðis, at vinmaðurin og lærumeistarinn Otto

Gelsted, sum hann aðrastaðni kallar sít »universitet«, um »Blæsende Gry« segði, at hon var »en dødbagt kæmperoman«. Og so leggur William aftrat: »Gelsted var ein strangur harri«.

Ein tillagingartíð

»Blæsende Gry« er kollektiv skaldsøga - fyrsta útgávan meiri enn seinna - har bygdarfólkið á tí litlu oynni Trymø - eftir hetta nevni Trymøy - og teirra samband við størplássini er »høvuðspersónur«. Byrjanarkapitlið eftir einu oynni, og í tí verður fitt av fólkinum pallsett. Sambindingarliður er strokavættið Vitus, sum dugir at koma sær frammat allastaðni, og afturfyrir okkurt til matna og kanska innivist ber hann tíðindir úr øðrum bygdam. Tá ið Vitus kemur í oynna eru skipini farin til várfiskiskap, og tá ið skaldsøgan endar, stendur tann unga Gregoria og veittrar til Gofred, sum kemur aftur av várfiskiskapi. Søgugongdin fevnir so stutt um eitt drúgt ár.

Í útgávu frá 1934 er frásøgu fólkið í høvuðsheitum krøgvad, meðan eitt alvitandi frásøgu fólkið ger vart við seg á teimum fyrstu reglunum í útgávu frá 1961. Gongdin í náttúruni og framtíðin hjá manna-børnunum verður javnsett í líkum orðingum. Um náttúruna: »Løfte eller trusel? Ingen ved«. Um menniskini: »Fremgang eller undergang? Ingen ved«. A

henda hátt verður gjørt vart við, at mannalívið er grøgv-ið saman við og treytað av náttúruni. Í sama brotinum verður sagt, at vit eru í eini broytingar- og tillagingartíð, har nýtt kemur í staðin fyri gamalt, og har gróðrarlíkindir tiskil eru fyri ófriði.

Tað er vert at nevna, at hóast seinna útgávan av »Blæsende Gry« er stýtt niður í eina helvt, so eru nakrar av teimum allarbestu náttúrlýsingunum hjá høvundinum lagdar aftrat sum inngangir til summi av kapitlunum.

»Blæsende Gry« hefur undirtittulin »Nutidsroman fra Færøerne«, og harumframt verður ymiskt tikið upp á tungu í skaldsøguni, sum ger, at hon kann tíðarfestast rættliga neyvt. Tosað verður um, at fiskur verður turkaður í turki-húsum, og tað bleiv ikki av álvara tikið í brúk fyrr enn seinast í 20'um. Somuleiðis er ætlanin at stovna ein Fiskibanka, og tað kann bara vera Sjóvinnubankin, sum kom í verðina í 1932. Og tá ið Sylverius hevur vitjan av nøkrum av oddafiskunum úr »bekendermenigheden« nevna hesir við andstygd eina nýggja rørsu: »Det var ikke nogen åndelig bevægelse, men en verdslig, og den var opstået blandt nogle unge brushoveder og ildesindende personer, der ville sætte skel mellem mennesker og hidse dem op mod hverandre. [...] Social-demokrater kaldte

William Heinesen 100 ár

Turið Kjølbø

15. januar næsta ár hevði William Heinesen, rithøvundur, verið 100 ár. Í hesum sambandi fer Socialurin undir eina røð av greinum um skaldskapi Williams. Tað er Jógvan Isaksen, bókmentaførðingur og høvundur, ið starvast á Keypmannahavnar Universiteti, sum skrivur. Fyrsta greinin er í blaðnum í dag um skaldsøguna »Blæsende Gry«, ið kom út í 1934. Fram til ársskiðtið verða umleið tíggju greinir um skaldsøgur og stuttsøgur Williams.

William Heinesen er eina mest kendur fyri at vera skaldsøghøvundur. Áðrenn William skrivaði sína

fyrstu skaldsøgu vóru bert trýggjar skaldsøgur skrivnaðar eftir føroyskar høvundar.

Ahugin og virðingin fyr skaldskapi Williams hevur altíð verið stórri uttanlands enn í Føroyum. William Heinesen hevur leingi átt fast pláss í dansku bókmentasøguni, og Kongliga Bókasavnið í Keypmannahavn hevur fingið øll upprunahandritini og brævasavnið hjá William til ognar.

Ymisk tiltøk verða fyriskipað í sambandi við føðingardag Williams, bæði í Danmark og í Føroyum. Og standmynd, ið Hans Pauli Olsen, myndahoggari, hevur gjørt, verður reist yvir William.